

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

несмотря на то, что смена идеологических ориентиров в сторону массовой культуры в стране произошла несколько десятилетий назад. На некоторых примерах мы видим, как зрителя призывают наполнять жизнь развлечениями, наслаждениями, острыми ощущениями, что часто сопровождается сексуальным подтекстом. Однако анализ отечественных рекламных роликов показал ограниченность пропагандируемых ценностей.

Таким образом, анализ содержания рекламных роликов дает нам представление о том, какие ценностные ориентиры сегодня существуют в современном казахстанском обществе. В группе традиционных ценностей это, прежде всего, семейные ценности, патриотизм, национальная гордость, среди ценностей самоактуализации популярны успех и спортивная состоятельность. Однако следует отметить, что сам процесс формирования ценностей и их трансляции является сложным и неоднозначным. Как само общество и государство являются активными авторами в этом процессе, так и сами потребители рекламы.

Список использованных источников

1. Прингл Х., Томпсон М. Энергия торговой марки. – СПб., 2001. С.105
2. Анненкова И. В. Медиадискурс XXI века. Лингвофилософский аспект языка СМИ. – М., 2011. С. 94
3. Карлова О. А. Miphossapiens – миф разумный. – М., 2001. С. 103
4. Шейнов В. П. Эффективная реклама. Секреты успеха. – М., 2003. С. 130.

УДК 008 (512.1) 055.2

АРХЕТИПТЕРДІҢ ҰЛТТЫҚ СИПАТЫ

Мақұлбеков Айдос Төлебекұлы

Aidossozak@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ «Мәдениеттану» мамандығының 2 курс магистранты, Астана,
Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.к., доцент Адаева Г.А.

Архетиптік бейнелер кез – келген елдің тарихы мен мәдениетін, өткені мен бүгінін байланыстыратын қабілеті бар. Осыған орай ежелгі сенімдер мен тұрақты бейнелердің айқын бір рухани қоры есебінде тарихи-әлеуметтік жады қызметін атқаратынын байқауға болады. Қайталанып тұруы үрдісі арқылы тарихилық пен дәстүршілдік принципті сақтайтын үздіксіз қызмет атқарады. Этноархетиптердің генезисі деп көрсетілген биогенетикалық байланыс факторы олардың өміршеңдігі мен сақталуының табиғи-әлеуметтік шарттарының бірі екендігін ұғындырады [1, 49-65 б]. Мәселен, сол этностың өкілі екендігі, немесе туасынан «қазақ» болып дүниеге келуі – сол биологиялық-әлеуметтік өзгешеліктерді жалғастыратыны сөзсіз. Осыған сай кез-келген нақты жеке тұлға этноархетиптерді жалғастырушы, болашақ ұрпаққа жеткізуші буын ретінде болады. Демек, тасымалдаушы биогенетикалық архетиптік бейнелер сақтап, оны – ұрпақтар байланысы арқылы, айқынырақ айтқанда, кез - келген жеке тұлға арқылы келбетін табады. Сол себептен, әрбір шығармашылық иесі, рухани тұлғаның бейсанасы ұжымдық кейіпте архетиптік бастамаларға тәуелді болып табылады деп мазмұндауымызға болады. Бұл биологиялық-табиғи болмыс арқылы берілген қажеттілік болып табылатын объективті сипаты.

Қазақ ұлттық дүниетанымында «қандастық», «туыстық» деген сияқты ұғымдарды қамтитын ежелден қалыптасқан тусініктер бар екендігін ескеруіміз, оның бейсаналық аумақтағы байланысының да жалғасуын түйіндеуімізге болады. Осы генетикалық негізіндегі архетип әлеуметтік өмірлік күштің күшіне де байланысты туындайды. Этноархетиптердің табиғи антропологиялық кейіпте сақталуы және өмір сүруінің негізі деп

айтуға болады. Сол себептен ол объективті өмір сүруі қоғам санасында саналы емес түрде болса да архетиптердің фундаменті. Архетиптердің өмір сүруінің негізгі шарты – өмірлік қуаты. Өмірлік қуаты – ұлттық рух мазмұны генетикалық жақындығы жағынан жақын, тура келетін және өзінің әрі қарай жалғасатын модус [2, 48 б]. Демек, өмірлік күштен бастау алған архетиптердің ықпалы творчестволық күш пен продуктивті-креативтілік рухқа тасымалданады. Сондықтан өнер иесінің шығармасы шабыттармен қамтамасыз етіліп, ұлттық архетиптік негізде дүниеге келеді деп айқындауымызға болады.

Ұлттық архетиптердің байланысуының амалдарының бірі ұлттық сана-сезім. Бұл К.Г. Юнг тұжырымдарының негізі ретінде бабаларымыздың байырғы санасының бүгінгі бейсаналыққа тасымалдануы екендігін ескерсек, шығармашыл тұлға үшін шығарма архетип пен ұжымдық бейсаналық түрде ғана пайда болмайды, оған саналы бөлшектер араласады, демек ұлттық сана қоғамдық ұлттық бейсананы өзіне сіңіріп, өнер туындысын туғызады. Ол ішкі рухани қуаттағы ұлттық сезім-сананың логикалық параметрлерге алмасқан, яғни барынша жүйеге келтірілген, анықталған, талғамға сәйкестендірілген көріністері арқылы жүзеге асады. Ұлттық архетиптердің пайда болуы ұлттың өткен тарихи жолы және оның негізгі субъектісі адамзатқа байланысты табылғандықтан, ұлтпен бірге тығыз қарым-қатынаста болатын феномен ретінде анықталады. Белгілі бір этнос қалыптасқаннан соң өзінің ішкі «Меніне» саналы және саналы емес түрде болса да еніп, этностық рух «өзін қайтадан танып», келешек бағыттарын айқындайды, сол этностың болмысын айшықтайды. Сондықтан архетиптің генетикалық тамыры бар болғандықтан, этнос өкілі дүниенің қай түпкірінде болмасын, қай уақытта өмір сүрмесін ұлттық архетиптерден ажырамайды [3, 400 б.].

Архетип - күрделі психологиялық құрылым, олай десек, ұлттық архетип те осы аталған құрылыммен сәйкестік тапқан конструкцияға жатады. Себебі оның түбі архетиптердің классикалық тұжырымдарына байланысты ежелгі мифтерден, діни салттардан мен аңыздар, т.б. тұратын болса, ұлттық архетип, сәйкесінше, осының этностық моделі болып шығады. Сондықтан қазіргі қазақ көркем өнер иелері шығармашылықтары архетиптік бейнесі синкретті түрде этностық нышанның барлығын қамтиды, кейде олар бір шығармадан үйлесімді конструкция шығарады да, ұлттық архетиптің бүтіндігін қамтамасыз етуге бағытталады. Ұлттық архетиптердің тағы да бір даму көрінісі – мәңгі тылсым Рух. Ұлттық архетиптің мәңгілік тылсымдық рух кейпіндегі көрінісі, сәйкесінше, бейнелеу шығармашылығыннан туындаған шығармалардан анық байқалады. Мәселен, бүтін суреттің мазмұны жалпы дерлік ұлттық екендігі түсінікті, десек те оны құрайтын компоненттері мен шынайы мәнін айқын көрсету түсіндірмелі талдауда оңай болмауы мүмкін. Демек этностық тылсымдық рух шығармашылық иесіннің бойында паналаған деп, көркемдік түрде сипаттасақ болады. Этноархетиптерге жеке мәселелермен болмаса, ұлттық салт шеңберімен ғана шектелмеуіміз қажет, олардың тек қана жалпылай, түпкі алғаш шарттарды бағамдайтындығы, толық ұлттың асыл қазынасын қамтитындығы оның концепциясын білдіреді. Яғни этноархетиптер дара принциптеріне қарағанда мәңгілік, сырлы, ежелден тарихи бастау алатын концептуалды болғандықтан, барынша дерлік асқақ: күллі халқымыздың «өткені-қазіргісі-болашағы» үшін маңызды, ұлт мүддесін субъективті мақсаттардан жоғары санап, өнерге және эстетикалық санаға қатынастылығын, әлеуметтік орны мен жыныстық ерекшеліктері мен жас ерекшелік өкілдерінің барлығын қамтитындықтан жан-жақты болып табылады. Демек, бұл ұлттық архетиптердің концептуалды-эмбебап құрылымын береді.

Қай халықтың мәдениетін салыстырып қарасақ, олардың қай-қайсысы мәдениетті ұқсаспайтындығы оның ұлттық құндылықтарының тұрақтылығына, әр түрлі табиғи факторлардың әсеріне, яғни халықтың өзінің орналасқан жеріне, қоршаған табиғи жағдайына, жүріп өткен тарихи өткелдеріне байланысты бола тұрып, ол, түптеп келгенде, сол ұлттың құндылық қасиеттерін және ұлттық сананың қалыптасуын, оның өздік өзгешіліктерін білдіреді. Сонымен этноқұндылықтар адамзаттың сана-сезімімен байланысты тарихи үдерісте пайда болатын, қалыпты ұлттық өзгешелікті анықтап тұратын және адамның

сол белгілі қоғамда өмір кешу нормалары мен формаларын көрсететін феномен. Яғни, халықтың ғасырлар бойы жинаған өмір тәжірибесі «субъект-субъект» қатынасында атадан-балаға беріліп отырады. Ол мифтер, ертегілер, аңыз-әңгімелер, жырлардың фольклористикасы мен өнердің барлық түрлері арқылы ұрпаққа дәстүрлі жолмен жеткізіледі, байланысын тауып және тасымалдану жолын білдіреді. Дәстүрдің түпнұсқалық күйде қайталануының мәні «қасиеттілігінде», ал «қасиеттілік» әр түрлі рәсімдермен беріктеледі, өзгермейтіндік пен оған деген этностық сананың әспеттеушілік сезімі оның қасиеттілігін арттырады [4, 240 б.].

Біздің түйгеніміз бойынша, этностық құндылықтар дегеніміз – этноболмыстың сол күйінде сақталатын атрибуттары және дұрыс (позитивті) сапаларының құрылымы. Соның бірі этностық идея мен идеология екендігін аңғарамыз. Оны қазіргі қазақ көркемөнершілердің туындылары бойынша қарастырсақ, кез-келген ежелгі танымдық, этностық нақыштық бейнелердің барлығы да бүтіндей алғанда, ұлттық ой-сананы орнықтыру мен қайта жаңғыртудың рухани фундаменталды көздерінің бірі болып келеді. Демек ұлттық архетиптердің құрылымдарының бірі – этностық дүниетаным да көркем өнерінде дәл солай көрініс табады. Себебі архетиптің этностық формада көріну барысында – ұлттық дүниеге деген көзқарас басқа субстрат болуы да мүмкін болмайды, оған ұқсасатын балама жоқ деп айтуымызға болады. Көркемдік өнерде ол бейсаналы да, саналы да жүзеге асып отыратындығы анық. Немесе ұжымның бейсаналықтан шыққан шығарма санаға тасымалданған болуы да мүмкін. Ежелгі этноархетиптердің пайда болу көзінің ең бір маңызды саласы көшпелілердің эстетикалық сана көркемдік дүниетанымымен, олардың әсемдік туралы түсінігімен байланысып келіп, қалыптасқан құрылымдар (машықтану, дағды, талант, іскерлік, талғам және т.б.) әсері барлығы белгілі. Осы эстетикалық ой бойынша қалыптасқан ұлттық көркем өнерінің тарихыбүгінгі қазақ жерінде неше ғасырлық кезеңді қамтиды. Сол себептен, сол уақыттың өзінде эмоционалды-интуитивтік ретте бейімделген көркем өнерінің шығармалары бүгінгі таңдағы ұжымдық санамызда және бейсанамызда орныққаны түсінікті. Қазіргі кезеңдегі қолөнер шығармаларына деген сұраныс, бұрынғы нақыштардың бүгінгі өнер иелерінің туындыларында көрініс табуы сұлулық, әсемдік идеалдары мен дүниені өнер тұрғысынан тану байланысын әйгілейді. Ұлттық архетиптер өнер танымның ұлттық негізде қайталанып көрініс табуын қамтамасыз ететін қарапайым емес құрылымды жүйе болғандықтан, ондағы өзгермес тұрақтылықтың сақталуы және туындалуын көркем өнеріндегі көрінісіне тоқталып өтуіміз жөн.

Көне ұлттық дүниетанымнан бастау алатын, байырғы сенімдер мен әдет-ғұрыптың, тұрмыс-тіршіліктің, жалпылама алғанда, тұтас болмысымыздың картинасын және ондағы түпнұсқалықты сақтап қалатын мәдениет феноменінің тарихи-әлеуметтік негіздегі сабақтастығы қарастырылады. Дәстүрлі өнер өзін-өзі қайтадан танитын, өзін-өзі аша түсетін бірегейлену (идентификация) үдерісін бастан кешіріп отырады. Осыған сәйкес, өнердің дамуындағы сыртқы және ішкі факторларға қарамастан археобраздар ретінде сақталатын субстраттар өзінің тұрақтылығынан айнымайды. Тұрақты белгілердің бірі – батырлық пен ержүректілік иесі. Оның да бастапқы образ бен тұрақты белгіге айналуының логикасын былайша байыптап көрсетуімізге болады. Құдайдан кейінгі бастапқы образдардың бірі – физикалық қуаттылық пен ерекше жігер иесі болып табылатын әйгілі тұлғалар. Батыстық мифтік логика бойынша құдай мен адамның бір-біріне айналуына сәйкес, ерекше тұлғалар образы пайда болады. Бірақ кез-келген адам құдайға айналмайды, оның ішіндегі таңдаулы, озық, жаны мен рухы құдайға жақын, тәні мен физикалық қуаты жоғарғы күштерге сәйкес келетін, мифтік кейіпкерге лайық субъект қана құдайға теңеседі. Себебі ондай дүниетаным бойынша құдай таза антропоморфты: соғысып, жеңіске жеткендері билік құрады, биологиялық және тәндік қажеттіліктерін қанағаттандырады. Сондықтан құдай мен ерекше дараланған тұлғалар арасында айтарлықтай айырмашылық тумайды. Осы тұста, жоғарыда атап көрсеткендей, мифті түсіндірушілер мен талдаушылардың бір бағыты «адамдарды құдайландырып жіберген» деген евгемеризмдік теория еске түседі. Кейде батыстық көне мифтерде жартылай адам, жартылай құдай типтес бейнелер де жиі кездеседі. Сондықтан

«ерекше тұлға» да бастапқы образдардың бірі болуы да заңды құбылыс [5, 394 б.]. Демек, сан ғасырлар бойы қоғамдық санада айшықталған, елдің мақсат-мүддесімен тұтасқан қаһарман образы эпостық өнерінен бейнелеу өнеріне трансформациялануы рухани әлем тұтастығын қамтамасыз ететін заңды құбылыс. Бұл да ұлттық бейнелеу өнерінің тарихи-танымдық бағдарын айқындайтын, оның эволюциясының тұтас өн бойында жалғасын тауып келе жатқан канондық үлгілердің бірі десе де болады.

Дәстүрлі қазақ дүниетанымындағы анимизмде өлім тіршіліктің аяқталуынан гөрі, адам жанының келесі бір әлемге, басқа дүниеге ауысуының трансценденциясын жасайды. Осыған байланысты «бұ дүние» мен «о дүние» деп дихотомияланған жарыспалы екі әлем біріншісінен екіншісіне өтпелі қайтымсыз процесті өткізуді атқаратын сатыларды құрайды, бұ дүниеден қайтқандардың жанын аруаққа теңеп, олар ата-бабалар рухына айналған. Қазақ суретшілерінің туындыларында өлімді адам мәйіті арқылы емес, оларды көбіне мазарлар мен балбал тастар арқылы бейнелеп көрсеткен. Қазақ дәстүрлі түсінігінде кейбір қайғылы хабарды тура айтпастан жанамалап, тұспалдап жеткізетін табу дәстүрлері бар. Осындай түсініктер қалыпты нормаларға айналып, ұлттық мәдениетіміздің өзіндік ерекшелігінің бірі ретінде қалыптасып, көркем шығармашылықтың негізгі бейнесіне айналды. Олар музыка, әдебиет және бейнелеу өнері салаларындағы мәңгі жалғаса беретін тақырыптардың бірі деп айтуымызға да болады. Сондықтан жоғарыда атап өткеніміздей, тарихи тұлға немесе эпостық батырларды бейнелеудегі адам кейпінен рухтанғандықты, аруақпен байланысқан трансцендентальдылықты, өлім мен өмірді талғауға шығарған шекаралық жағдайды, мақсатты міндетке айналдырған қайтымсыз жігерді байқауға болады.

Қолданылған әдебиет

1. Юнг К.Г. Архетип туралы жалпы түсінік // Әлемдік мәдениеттану ой-санасы. Мифология: құрылымы мен рәміздері. – Алматы, Жазушы 2005. – 49-65 б.
2. Нұрланова Қ.Ш. человек и мир. Казахская национальная идея. – Алма-ата: Қаржы-Қаражат, 1994. – 48 с.
3. Юнг К.Г. Психология бессознательного / пер. с. нем. – М.: ООО «Издательство АСТ»; «Канон+», 2001. – 400с.
4. Ғабитов Т.Х., Өмірбекова М.Ш. Мәдениеттану негіздері. – Алматы: Зият, 2003. - 240 б.
5. Мыңжанұлы Н. Қазақтың мифтік аңыздары. Дәуір, 2002. – 394 б.

УДК 075

ДОБРО И ЗЛО В СИМВОЛАХ РЕЛИГИЙ

Мадалиева Асем Бакытқызы

013 aseka@mail.ru

Студент 4 курса кафедры религиоведения и культурологии

Факультета Философии и Политологии

КазНУ имени Аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Научный руководитель: к.ф.н., доцент Мейрбаев Б.Б.

Религиозный символизм – одна из самых интересных отраслей семиотики на сегодняшний день. *У большинства знаков довольно долгая история. Только время может показать, способен или не способен знак сохраниться в истории народа, запечатлевшись в коллективной памяти в виде символа.*

Каждая религия полна символов, по которым верующие узнают друг друга, по ним же узнаются храмы, книги. Наиболее известные **символы религий** в наше время это - христианский крест, исламский полумесяц, иудейская шестиконечная звезда, египетский анх, буддийский лотос и некоторые другие. Любой символ несет в себе особое значение и